

فصلنامه راهبرد مدیریت مالی

دانشگاه الزهرا

سال دوازدهم، شماره چهل و هفتم، زمستان ۱۴۰۳

صفحات ۹۷-۱۲۰

مقاله پژوهشی

ارائه چارچوبی برای شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور
با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی^۱

حامد سروریان^۲، امید علی عادل^۳، محمد حسن ملکی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۴

چکیده

هدف از پژوهش حاضر شناسایی و اولویت‌بندی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی است. حاکمیت شرکتی نقش مهمی در تقویت حکمرانی خوب در بانک‌ها و تحقق اقتصاد مقاومتی دارد. پژوهش حاضر از نظر جهت‌گیری، کاربردی و از حیث روش‌شناسی، یک پژوهش آمیخته است. جامعه نظری پژوهش، متخصصین و خبرگان حاکمیت شرکتی و اقتصاد مقاومتی در شبکه بانکی است. نمونه‌گیری به صورت قضاوتی و براساس تخصص خبرگان در حوزه پژوهش انجام شده است. مصاحبه و پرسشنامه غربال و پرسشنامه اولویت‌سنجی، مهم‌ترین ابزارهای گردآوری داده‌ها در این پژوهش هستند. در این پژوهش، از فنون کیفی (تحلیل تم) و کمی (دلفی فازی و کوکوسو) در کنار هم استفاده گردیده است. از میان ۳۴ عامل موثر، هفت عامل اصلی از طریق تحلیل تم استخراج شده است. عوامل فرعی در گام بعد با توزیع پرسشنامه‌های خبره‌سنجی و روش دلفی فازی غربال گردیده‌اند. ۱۱ عامل دارای عدد قطعی بالاتر از ۰/۷ است و برای رتبه‌بندی نهایی انتخاب شده است. عوامل غربال شده با روش کوکوسو مورد ارزیابی قرار گرفته است. عوامل اولویت‌دار عبارت است از: میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی، میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در گزارش‌های پایداری، میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران، استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادهای و میزان حرکت بانک‌ها به سمت ثبات و پایداری. در انتها پیشنهادها بر اساس مهم‌ترین عوامل توسعه یافته است.

واژگان کلیدی: حاکمیت شرکتی، نظام بانکی، اقتصاد مقاومتی، تحلیل تم، کوکوسو.

طبقه‌بندی موضوعی: G34, E

۱. doi مقاله: 10.22051/JFM.2024.48113.2958

۲. دانشجوی دکتری، گروه اقتصاد اسلامی، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران. Email: h.sarvarian@stu.qom.ac.ir

۳. دانشیار، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران. (نویسنده مسئول). Email: oa.adeli@qom.ac.ir

۴. دانشیار، گروه مدیریت، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران. Email: mh.maleki@qom.ac.ir

مقدمه

بررسی‌ها حاکی از آن است که بخشی از اختلالات و چالش‌های موجود در نظام بانکی برآمده از فقدان طراحی و اجرای نظام حاکمیت شرکتی مناسب در بانک‌های کشور است. (شهبازی غیائی، ۱۳۹۵) حاکمیت شرکتی در تلاش است با استفاده از مکانیزم‌هایی منجر به ارتقای اثربخشی و کارایی نظام کنترل‌های داخلی شود و از بروز مسائل و موضوعاتی که منجر به ورشکستگی شبکه بانکی می‌شود، خودداری کند (عزیزی، ۱۳۹۸).

حاکمیت شرکتی به «نظام و چارچوبی گفته می‌شود که بانک یا شرکت توسط آن راهبری، سازماندهی و کنترل می‌شود» (هپت^۱، ۲۰۲۱). بکارگیری حاکمیت شرکتی در سازمان‌ها در سال‌های اخیر افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است. دلیل تمایل به این پدیده آن است که موضوع مذکور زیربنا و چارچوب اجرایی فعالیت‌های یک سازمان است. اتخاذ و اجرای این روش به نفع مالکان و سهامداران بنگاه اقتصادی است، زیرا آن‌ها متعهد به استفاده از اصول و مکانیزم‌هایی می‌شوند که منجر به نظارت مؤثر بر فعالیت‌های یک سازمان می‌شود. این موضوع در زمانی که اصول افشا و شفافیت پذیرفته می‌شود، نقش خود را بیشتر نمایان می‌کند (گرزن کاستریلون^۲، ۲۰۲۱).

بررسی صورت‌های مالی منتشر شده در خصوص تعدادی از بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، حاکی از وضعیت نامناسب شاخص‌های ارزیابی سلامت بانکی در بانک‌های کشور است. انتشار گزارش بررسی وضعیت بانک آینده توسط مرکز پژوهش‌های مجلس، نشان‌دهنده وضعیت بسیار نامناسب این بانک در حوزه سلامت بانکی است. در این گزارش به اضافه برداشت ۸۰ هزار میلیارد تومانی (همت) این بانک تا انتهای خرداد ۱۴۰۲، نسبت کفایت سرمایه منفی ۱۴۰ درصد در سال ۱۴۰۱، تسهیلات و تعهدات کلان فراتر از حدود نظارتی با اختلاف زیاد از حدود مقرر و زیان انباشته ۱۱۴ همت برای بانک آینده تا زمان انتشار گزارش اشاره شده است.

علاوه بر بانک آینده، انتشار برخی نسبت‌های سلامت بانکی در خصوص بانک‌هایی نظیر بانک سرمایه با نسبت کفایت سرمایه منفی ۳۵۲ درصد و زیان انباشته ۴۸ همت، بانک دی با نسبت کفایت سرمایه منفی ۴۸ درصد و زیان انباشته ۱۷ همت، مؤسسه مالی و اعتباری ملل با نسبت کفایت سرمایه منفی ۵ درصد و زیان انباشته ۳،۷ همت، بانک شهر با نسبت کفایت سرمایه منفی ۹،۳ درصد و زیان انباشته ۲۰ همت و بانک پارسیان با نسبت کفایت سرمایه منفی ۳ درصد و زیان انباشته ۲،۸ همت، بانک صادرات با نسبت کفایت سرمایه منفی ۰،۳ درصد و بانک ایران زمین با زیان انباشته ۱۷ همت نشان از مشکلات درونی و وضعیت نامناسب سلامت بانکی در تعداد قابل ملاحظه‌ای از بانک‌های ایران است (خسروی، ۱۴۰۲).

انتشار گزارش مذکور در خصوص برخی از بانک‌های ایران، حاکی از لزوم توجه به شاخص‌های سلامت بانکی و برنامه‌ریزی جهت بهبود آن است. ایجاد چارچوبی جهت اصلاح وضعیت عملکرد بانک‌ها و بهبود نظارت بر شبکه بانکی می‌تواند به بهبود وضعیت شاخص‌های ذکر شده منجر شود. همچنین به هر میزانی

1. Hopt
2. Garzon Castrillon

که بانک‌ها معیارهای بیشتری از اصول حاکمیت شرکتی را رعایت نمایند، در مدت زمان کمتری به بهبود رتبه نظارتی دست می‌یابند (احمدیان و همکاران، ۱۴۰۰). علاوه بر آن از جمله دلایل بحران مالی ۲۰۰۸، ضعف و شکست در حاکمیت شرکتی است که در ضعف‌های مربوط به ایجاد الزامات قانونی و استانداردهای حسابداری بیشتر مشاهده می‌شود (کرکپاتریک^۱، ۲۰۰۹).

از سوی دیگر، بررسی ۱۶۸ بانک تجاری ایالات متحده آمریکا در سال‌های ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۵ در خصوص تاثیر قانون حاکمیت شرکتی آن کشور نشان داد که تعامل بانک‌ها با همدیگر از طریق این قانون منجر به درهم تنیدگی غیرمستقیم شبکه بانکی و تاثیر مستقیم بر ثبات مالی شده است. درهم تنیدگی منجر به کاهش ریسک اعتباری و ورشکستگی می‌شود و نسبت‌های سلامت بانکی در خصوص بانک‌های این کشور را بهبود می‌بخشد. (ربا اشرف البدیع و همکاران^۲، ۲۰۱۹) می‌توان بیان نمود که اکثر مطالعات بر نقش مثبت و معنی‌دار حاکمیت شرکتی بر عملکرد بانک‌ها تاکید دارد (فرزین‌وش و همکاران، ۱۳۹۶).

وجه مشترک رویکردهای مربوط به حاکمیت شرکتی، تلاش آنها برای ارائه چارچوبی به منظور نظارت دقیق بر وضعیت عملکردی بانک، اجرای دقیق قوانین و مقررات و تامین اهداف سیاستگذاران است. بررسی تمامی مدل‌های ارائه شده در خصوص حاکمیت شرکتی نشان‌دهنده آن است که غالب مدل‌ها با توجه به اهدافشان دارای تمایزاتی هستند. بررسی استانداردها و اصول مختلف حاکمیت شرکتی بانک‌ها حاکی از آن است که این موضوع با ضابطه‌مند نمودن نقش‌ها و مسئولیت‌های مختلف در بانک، به دنبال ارائه قواعد و سازوکارهایی است که از طریق سلامت درون بانکی و شفافیت و پاسخگویی به وظائف، سلامت و ثبات کل نظام بانکی را تامین کند (شهبازی و همکاران، ۱۳۹۵).

با وجود انجام تحقیقات گسترده در حوزه حاکمیت شرکتی، مهم‌ترین ضعف این مطالعات عدم توجه به اصول اقتصاد مقاومتی و تلاش برای تحقق آن است. اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح است و استقرار حاکمیت شرکتی متناسب با آن به تحقق بندهای ۹ و ۱۹ سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی و همچنین، بهبود وضعیت سلامت بانکی منجر می‌شود. در این پژوهش تلاش می‌شود مهم‌ترین مولفه‌های موثر بر حاکمیت شرکتی به منظور تامین اهداف سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی استخراج و با توجه به میزان اولویت شناسایی و ارائه شود.

بنابراین، سئوالات پژوهش عبارتند از:

- ۱- عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی چیست؟
 - ۲- درجه اولویت عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی کدامند؟
- ساختار پژوهش حاضر به این صورت است که ابتدا مبانی نظری و پیشینه موضوع بررسی و نوآوری این پژوهش نسبت به مدل‌های حاضر مطرح شده است. سپس، روش پژوهش تشریح و در انتها نیز، نتایج مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

1. Kirkpatrick
2. Roba Ashraf Abdelbadie

مبانی نظری

بر اساس پژوهش ملکی و همکاران (۱۳۹۳) اولین مفهوم حاکمیت شرکتی، از کلمه لاتین Gubernare به معنای راهبری گرفته شده است که معمولاً برای هدایت یک کشتی به کار می‌رود و دلالت بر این دارد که حاکمیت شرکتی بیشتر مستلزم هدایت است تا کنترل. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ در خصوص حاکمیت شرکتی بیان می‌کند حاکمیت شرکتی شامل مجموعه‌ای از ارتباطات میان مدیریت بانک یا شرکت، هیئت مدیره، سهام‌داران بانک یا شرکت و سایر ذینفعان است (ساملال^۲، ۲۰۲۰).

چگونگی عملکرد حاکمیت شرکتی برای عملیات تجاری یک بنگاه یا یک بانک از طریق نظریه نمایندگی^۳، نظریه خدمت^۴ و نظریه وابستگی به منابع^۵ نشان داده شده است (ابدلبادی و سالامه^۶، ۲۰۱۹). تئوری نمایندگی مشکلات مربوط به تضاد منافع بین نمایندگان و سهام‌داران را مورد بحث قرار می‌دهد (شاپیرو^۷، ۲۰۰۵). نظریه خدمت دیدگاهی از انگیزش مدیریتی را جایگزین نظریه نمایندگی می‌کند. بر اساس این نظریه، مدیران بنگاه اساساً می‌خواهند کار خوبی انجام دهند و خادم خوبی در امور مالی بنگاه باشند (دونالدسون و دیویس^۸، ۱۹۹۱). تئوری وابستگی به منابع نیز معتقد است که قدرت یک بنگاه بر محیط خارج آن بنگاه (نظیر سپرده‌گذاران، تسهیلات گیرندگان و ...) برای ایجاد مزیت رقابتی برای یک بنگاه مهم است. (انگوین^۹ و دیگران، ۲۰۲۲).

بر اساس بند ۹ و ۱۹ سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی» ابلاغی به روسای سه‌گانه قوا و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی و همچنین شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ... مورد تأکید قرار گرفته است.

توجه به مقوله حاکمیت شرکتی در شبکه بانکی و ارائه الگوی بومی حاکمیت شرکتی برای نظام بانکی ایران در راستای تحقق سیاست‌های اقتصادی مقاومتی بالاخص بند ۹ و ۱۹ آن یکی از کلان موضوعاتی است که به شکل مستقیم نقش به سزایی در تدوین نقشه راه تحقق بندهای اقتصاد مقاومتی در شبکه بانکی دارد.

در بررسی و مقایسه میان نتایج مربوط به پژوهش‌های داخلی و خارجی صورت گرفته در حوزه حاکمیت شرکتی به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر آن، مشخص می‌شود که عواملی چون بهبود فرهنگ

1. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)
2. Samlal
3. Agency theory
4. Stewardship theory
5. Resource dependence theory
6. Abdelbadie & Salama
7. Shapiro
8. Donaldson & Davis
9. Nguyen

سازمانی، تقویت تشکیلات اداری، توسعه سیستم‌های تصمیم‌یار، اندازه هیئت مدیره یا حتی تعداد جلسات هیئت مدیره، تنوع جنسیتی هیئت مدیره، تعداد زیرکمیته‌های هیئت مدیره، اندازه کمیته حسابرسی و تعداد جلسات آن، استقلال در حسابرسی شرکت، وجود مدیران دارای رابطه استخدامی غیرموظف و... به عنوان مولفه‌های اثر گذار بر حاکمیت شرکتی انتخاب شده‌اند لکن از آنجایی که در مطالعات مذکور توجهی به رویکردهای مربوط به اقتصاد مقاومتی نشده است در این مطالعات اثری از مولفه‌های مربوط به آموزش نیروی انسانی، استفاده از مشاوران و کارشناسان زبده در حوزه اقتصاد مقاومتی، استخدام مدیران توانمند و ارتقای کیفیت نیروی انسانی، توجه به مقولات عدالت‌ورزی و سرمایه اجتماعی، استفاده از فناوری‌های داده‌محور، ارتقای شفافیت، تامین مالی پایدار و تامین مالی سبز، توجه به پیوستار فرهنگی و اجتماعی و محیط زیستی در ارائه خدمات بانکی و ... نشده است.

از سوی دیگر، اگرچه ممکن است تعدادی از مطالعات به شکل غیر مستقیم به تعدادی از مقولات فوق نظیر عدالت‌ورزی و سرمایه اجتماعی پرداخته باشند، لکن به دلیل عدم توجه به مقوله اقتصاد مقاومتی اهمیت این مولفه‌ها را در برابر سایر مولفه‌ها و عوامل متمایز نساخته و بر تحقق آنها به منظور تحقق اقتصادی مقاومتی تاکید نکرده‌اند. به بیان دیگر در مطالعاتی که به تعدادی از عوامل شناسایی شده در این پژوهش پرداخته شده است، این عوامل از اهمیت و اولویت کمتری برخوردارند و به عنوان عوامل و مولفه‌های اصلی به منظور تحقق حاکمیت شرکتی مطلوب انتخاب نشده‌اند.

مروری بر پیشینه پژوهش

به منظور بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر عملکرد مالی بانک‌ها، نوردیانا^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی اثر مذکور در ۱۶ بانک اسلامی ثبت شده اندونزی در دوره ده ساله پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که هیئت نظار بر عملکرد مالی بانک‌های اسلامی تأثیر منفی و هیئت مدیره بر عملکرد مالی بانک‌های اسلامی تأثیر مثبت دارد. در مقابل، هیئت نظارت شرعی تأثیری بر عملکرد مالی بانک‌های اسلامی ندارد. همچنین عصفاو^۲ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهش دیگری به بررسی تاثیر مولفه‌های حاکمیت شرکتی بر سرمایه فکری پرداختند. یافته‌ها حاکی از آن است که اندازه هیئت مدیره و تعداد جلسات هیئت مدیره منفی و معنی‌دار است و همچنین اندازه کمیته حسابرسی اثر منفی و معنی‌دار دارد.

در پژوهشی دیگر و با هدف بررسی چگونگی تاثیر حاکمیت شرکتی بر کیفیت گزارشگری مالی، بایار^۳ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهش خود به بررسی این موضوع در بانک‌های منتخب عراق پرداختند. نتایج نشان داد که پذیرش استانداردهای IFRS نقش میانجی مثبتی در رابطه بین حاکمیت شرکتی و کیفیت

1. Nur Diana
2. Abdu Mohammed Assfaw
3. Bayar Gardi

گزارشگری مالی در بانک‌های خصوصی ایفا می‌کند. موتامیما^۱ و همکاران (۲۰۲۲) حاکمیت شرکتی و ریسک تأمین مالی در بانک‌های اسلامی در اندونزی را بررسی کردند. نتایج نشان داد حاکمیت شرکتی تأثیر تأمین مالی مباحه را بر ریسک تأمین مالی تضعیف می‌کند و تأثیر تأمین مالی مضاربه را بر ریسک تأمین مالی افزایش می‌دهد.

به منظور کشف ویژگی‌های حاکمیت شرکتی موثر بر ثبات بانک، انگوین و دیگران (۲۰۲۲) در پژوهشی با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده دستی از ۲۵ بانک تجاری در ویتنام، دریافتند اندازه هیئت مدیره، اعضای زن هیئت مدیره و تحصیلات اعضای هیئت مدیره تأثیر مثبت و اعضای هیئت مدیره وابسته و اعضای هیئت مدیره خارجی تأثیر منفی بر ثبات بانک دارند. همچنین به منظور بررسی میزان تأثیر حمایت قانونی عمومی بر کارایی حاکمیت شرکتی داخلی در بخش بانکداری، الجارانی^۲ و دیگران (۲۰۲۲) به پژوهش پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که وجود یک شرایط مطلوب حمایت قانونی در یک کشور، کارایی مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی را در بخش بانکی افزایش می‌دهد و در نتیجه منجر به بهبود حمایت از سهامداران، سپرده‌گذاران و سایر ذینفعان مرتبط می‌شود. در پژوهشی به منظور بررسی حاکمیت شرکتی، عملکرد مالی بانک‌ها و نقش تعدیل کننده ساختار مالکیت پژوهشی در غنا توسط بوآچی^۳ (۲۰۲۱) انجام شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که استقلال در حسابرسی شرکت، وجود مدیران دارای رابطه استخدامی غیرموظف و اندازه بانک‌ها تأثیر مثبتی بر عملکرد بانک‌ها در غنا دارند. همچنین مولا^۴ و دیگران (۲۰۲۱) در پژوهشی به تحلیل تأثیر ویژگی‌های حاکمیت شرکتی بر عملکرد بانک‌های فعال در بنگلادش طی یک دوره یازده ساله از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸ پرداختند. نتایج بیانگر آن بود که اندازه هیئت مدیره تأثیر مثبتی بر عملکرد حسابداری بانک‌ها دارد. با این حال، اندازه هیئت مدیره بر عملکرد بازار بانک‌های فعال در بنگلادش تأثیری ندارد.

ترابی‌فر و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی نقش حاکمیت شرکتی مناسب و مطلوب در عملکرد نظام مالی و بانکی ایران پرداختند. در پژوهش آنها از میان مولفه‌ها و ارکان حاکمیت شرکتی دو مولفه «غیراجرایی و مستقل بودن اعضای هیئت مدیره» و «اتخاذ سیاست‌های مربوط به شناسایی و کنترل تعارض منافع» و مولفه «ایجاد زیرساخت‌های لازم برای ایجاد شفافیت» به ترتیب رتبه نخست در دستیابی به ثبات و سلامت بانکی را به خود اختصاص دادند. نیک‌قلب و همکاران (۱۴۰۲) اقدام به ارائه یک مدل جدید حاکمیت شرکتی برای بانک‌ها جهت نظارت اثربخش بر حوزه تسهیلات نمودند. در این مدل سرمایه انسانی، مسئولیت‌پذیری، عدالت‌جویی، شفافیت اطلاعاتی، قابلیت‌های پویای سازمانی، سیاست‌ها و رویه‌های کارآمد، مدیریت ریسک، پاسخگویی، قوانین و مقررات و استفاده از ابزارهای الکترونیکی از جمله ابعاد بررسی شده است که با استفاده از پژوهش حاکمیت شرکتی در ابعاد بین‌المللی پیشنهاد شده است.

1. Mutamimah
2. El-Chaarani
3. Boachie
4. Molla

اسماعیلی و همکاران (۱۴۰۲) به منظور شناسایی پیشران‌ها و سناریوهای آینده راهبری شرکتی، در پژوهشی به شناسایی موارد مذکور در شرکت‌های حوزه سلامت پرداختند. در این پژوهش پیشران‌های، سیاست‌ها و اقدامات دولت‌ها در باب رانت و فساد اقتصادی و نظارت بر قوانین و مقررات سازمان بورس به ترتیب مهم‌ترین پیشران‌ها بودند و برای تدوین سناریوهای پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند. در این زمینه پیشنهادهایی مثل بهبود فرهنگ سازمانی، تقویت تشکیلات اداری، توسعه سیستم‌های تصمیم‌یار برای رتبه‌بندی شرکت‌های حوزه سلامت و بازنگری پیوسته قوانین راهبری شرکتی با توجه به نیازها و ضرورت‌های کسب‌وکار به بهبود راهبری شرکتی در بلندمدت مساعدت خواهد کرد.

در خصوص بررسی نقش استفاده از حاکمیت شرکتی در حفظ و ارتقاء عملکرد مالی بانک‌های ایران و کاهش زمینه تقلب، زمانیان‌فر و همکاران (۱۴۰۲) به پژوهش پرداختند. بررسی‌ها حاکی از آن بود که ایجاد سازوکار حاکمیت شرکتی مناسب و قوی در بانک‌ها انگیزه مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی و تأمین مالی به شکل مناسب‌تری را به همراه دارد و راه‌حلی برای جلوگیری از تقلب است. همچنین احمدیان و همکاران (۱۴۰۰) نیز به بررسی نقش حاکمیت شرکتی در بهبود رتبه نظارتی بانک‌های خصوصی کشور پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر آن بود که معیار خوبی شفافیت اثر مثبت و معنی‌دار و خوبی هیأت مدیره اثر منفی و معنی‌دار بر بهبود رتبه نظارتی بانک‌ها دارد، اما مسئولیت‌پذیری اثر معنی‌دار ندارد.

به منظور بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی و ساختار مالکیت بر نوآوری نظری و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهش خود به ارائه مدلی نظام‌مند جهت تبیین رابطه میان معیارهای حاکمیت شرکت، ساختار مالکیت و ویژگی‌های شرکتی پرداخته‌اند. نتایج بیانگر آن است در بین متغیرهای حاکمیت شرکتی و ساختار مالکیت، تمرکز مالکیت، مالکیت دولتی و مالکیت نهادی باعث کاهش نوآوری می‌شود ولی متغیرهای نسبت اعضای غیرموظف و پاداش هیئت مدیره باعث بهبود نوآوری شده است.

بررسی بر روی مطالعات داخلی و خارجی انجام شده در خصوص حاکمیت شرکتی، حاکی از آن است که عمده مطالعات انجام شده در این خصوص با دو رویکرد صورت پذیرفته است. رویکرد اول به دنبال ارزیابی اثر تحقق حاکمیت شرکتی بر روی موضوعات مختلفی نظیر ثبات و سلامت اقتصادی، بهبود عملکرد بانک‌های کشور، بهبود سرمایه فکری بانک، کیفیت گزارشگری مالی بانک، ریسک تأمین مالی، عملکرد مناسب بانک در اعطای تسهیلات، ارتقاء عملکرد مالی بانک، بهبود گزارشگری مالی بانک، بهبود رتبه نظارتی بانک، عملکرد مالی و پایداری بانک است.

رویکرد دوم، به دنبال ارزیابی مولفه‌های اثرگذار بر حاکمیت شرکتی است. در این رویکرد اثر مواردی چون پیشران‌ها و سناریوهای تحقق حاکمیت شرکتی در آینده، تاثیر حمایت قانونی بر حاکمیت شرکتی، تاثیر حسابرسي داخلی بانک بر حاکمیت شرکتی و سازوکارهای مدیریت سود بر حاکمیت شرکتی بررسی شده است. عمده پژوهش‌های مذکور بدون توجه به مدل مناسب حاکمیت شرکتی در نظام بانکی ایران انجام شده است و غالب آنها تلاش نموده‌اند اثر حاکمیت شرکتی بر برخی مولفه‌ها یا اثر برخی مولفه‌های حاکمیت شرکتی را بررسی نمایند. به بیان بهتر هیچ یک از پژوهش‌های مذکور به دنبال ارائه مدلی مستقل در جهت تحقق حاکمیت شرکتی به منظور تحقق اقتصاد مقاومتی نبوده است. در این پژوهش سعی

شده است از طریق بررسی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در شبکه بانکی کشور، مدلی ارائه شود که از طریق آن سیاست‌های کلان اقتصادی مقاومتی (بندهای ۹ و ۱۹ آن) تامین شود.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش کنونی از منظر بنیان فلسفی، پراگماتیسم؛ از حیث هدف، اکتشافی و از نظر جهت‌گیری، کاربردی است. همچنین پژوهش فعلی از حیث جمع‌آوری داده‌ها، پژوهشی میدانی است و روش‌شناسی آن به صورت آمیخته است. در پژوهش فعلی، فنون تحلیل تم، دلفی فازی و کوکوسو، استفاده شد. فنون دلفی فازی و کوکوسو، کمی و محاسباتی هستند و روش تحلیل تم از ماهیت کیفی برخوردار است. جامعه نظری پژوهش مشتمل بر مدیران و کارشناسان ارشد و مشاوران شبکه بانکی کشور و اعضای هیئت علمی متخصص در حوزه‌های بانکی و حاکمیت شرکتی (دارای مرتبه علمی دانشیار به بالا) می‌باشد. نمونه‌گیری بر اساس تخصص خبرگان در حوزه بانکداری و حاکمیت شرکتی آن انجام شد و ۱۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. معیار انتخاب حجم نمونه در پژوهش کنونی، اشباع نظری است. ابزارهای گردآوری داده‌ها در پژوهش کنونی، مصاحبه و پرسشنامه هستند. تکنیک تحلیل تم مبتنی بر مصاحبه بوده و روش‌های دلفی فازی و کوکوسو بر گردآوری پرسشنامه تمرکز دارند. مراحل پژوهش حاضر عبارتند از:

مصاحبه با خبرگان در زمینه حاکمیت شرکتی و اقتصاد مقاومتی و تحلیل تم برای شناسایی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی؛

غربال عوامل پژوهش با استفاده از روش دلفی فازی و توزیع پرسشنامه‌های خبره‌سنجی؛

اولویت‌بندی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی با بکارگیری روش کوکوسو؛

ارائه پیشنهاد بر اساس مهم‌ترین عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در بخش بانکی.

در این پژوهش از تحلیل تم برای بررسی مصاحبه‌های خبرگان به منظور استخراج عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی استفاده شد. تحلیل تم یک فن کیفی است که جهت استخراج عوامل اصلی و فرعی از مصاحبه‌ها بهره می‌برد. گام‌های تحلیل تم عبارت است از (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶):

مرحله ۱: آشنایی با داده‌ها. برای اینکه پژوهشگر با عمق و گستره محتوایی داده‌ها آشنا شود، ضرورت دارد که خود را در آن‌ها تا اندازه‌ای غوطه‌ور سازد. غوطه‌ور شدن در داده‌ها عمدتاً شامل بازخوانی مکرر داده‌ها و خوانش داده‌ها به صورت فعال (یعنی جستجوی معانی و الگوها) است.

مرحله ۲: ایجاد کدهای اولیه. گام دوم وقتی آغاز می‌شود که پژوهشگر داده‌ها را خوانده و با آن‌ها آشنایی پیدا کرده است. این مرحله دربردارنده ایجاد کدهای اولیه از داده‌ها است. کدها یک ویژگی داده‌ها

را معرفی می‌نمایند که به نظر تحلیل‌گر جالب می‌رسد. داده‌های کدگذاری شده با واحدهای تحلیل (تم‌ها) تفاوت دارند.

مرحله ۳: کاوش تم‌ها. این مرحله حاوی دسته‌بندی کدهای مختلف در قالب تم‌های بالقوه، و مرتب کردن کلیه خلاصه داده‌های کدگذاری شده در قالب تم‌های مشخص شده است. در حقیقت پژوهشگر، تحلیل کدهای خود را شروع کرده و در نظر می‌گیرد که چگونه کدهای مختلف می‌توانند برای ایجاد یک تم کلی ترکیب شوند. در این مرحله برخی از کدهای نخستین، تم‌های اصلی را شکل می‌دهند، در حالی که بعضی دیگر تم‌های فرعی را شکل داده، و بقیه نیز کنار گذاشته می‌شوند.

مرحله ۴: بازبینی تم‌ها. مرحله چهارم زمانی آغاز می‌شود که پژوهشگر مجموعه‌ای از تم‌ها را ایجاد کرده و آن‌ها را مورد بازنگری قرار می‌دهد. این مرحله حاوی دو مرحله بازنگری و پالایش تم‌ها است. گام نخست شامل بازنگری در سطح خلاصه‌های کدگذاری شده است. در مرحله دوم اعتبار تم‌ها در ارتباط با مجموعه داده‌ها در نظر گرفته می‌شود. اگر نقشه تم به‌درستی کار کند، آنگاه می‌توان به مرحله بعدی رفت. اما، چنانچه نقشه به‌درستی با مجموعه داده‌ها سازگاری نداشته باشد، پژوهشگر باید بازگردد و کدگذاری خود را تا وقتی که یک نقشه تم مطلوب ایجاد شود ادامه دهد.

مرحله ۵: تعریف و نام‌گذاری تم‌ها. مرحله پنجم زمانی آغاز می‌شود که یک نقشه مطلوب از تم‌ها وجود داشته باشد. محقق در این مرحله، تم‌هایی را که برای تحلیل ارائه کرده، تعریف کرده و مورد بازبینی مجدد قرار می‌دهد، سپس داده‌های درون آن‌ها را تحلیل می‌کند. از طریق تعریف و بازنگری کردن، ماهیت آن چیزی که یک تم در مورد آن بحث می‌کند مشخص شده و تعیین می‌شود که هر تم کدام جنبه از داده‌ها را در خود دارد.

مرحله ۶: تهیه گزارش. مرحله ششم زمانی آغاز می‌شود که پژوهشگر مجموعه‌ای از تم‌های کاملاً آبدیده^۱ در اختیار داشته باشد. این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است.

جدول ۱. طیف پنج درجه فازی روش دلفی فازی

متغیر کلامی	مقدار فازی	عدد فازی مثلثی
خیلی کم	$\tilde{1}$	(۰, ۰, ۰/۲۵)
کم	$\tilde{2}$	(۰, ۰/۲۵, ۰/۵)
متوسط	$\tilde{3}$	(۰/۲۵, ۰/۵, ۰/۷۵)
زیاد	$\tilde{4}$	(۰/۵, ۰/۷۵, ۱)
خیلی زیاد	$\tilde{5}$	(۰/۷۵, ۱, ۱)

منبع: حبیبی، جهان‌تبع و سرافرازی، ۲۰۱۵

در پژوهش کنونی، روش دلفی فازی برای غربال عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور استفاده شد. در الگوریتم تکنیک دلفی فازی جهت غربال، نخست باید یک طیف فازی مناسب برای فازی سازی عبارات زبانی خبرگان پرورش یابد. در این راستا می توان از طیف های فازی متعارف بهره جست. در پژوهش کنونی از طیف لیکرت پنج درجه ای استفاده شده که در جدول (۱) آورده شده است (حبیبی، جهان تیغ و سرافرازی، ۲۰۱۵):

پس از غربال عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی، نوبت به تحلیل و اولویت بندی عوامل می رسد. در پژوهش کنونی از تکنیک کوکوسو برای تعیین اولویت عوامل پژوهش استفاده شده است. این روش با استفاده از اطلاعات دو روش بهترین- بدترین فازی و واسپاس فازی به رتبه بندی عوامل با دقت قابل قبولی می پردازد و به عنوان یکی از جدیدترین و قابل اتکاترین روش های رتبه بندی شناخته می شود. مراحل روش کوکوسو عبارت است از (عربی و همکاران، ۲۰۲۴):

گام اول: در این مرحله نظر خبرگان در مورد اهمیت عوامل پژوهش در طیف ۱۰ تایی اخذ می شود.

گام دوم: در این مرحله مقادیر ماتریس تصمیم با فرمول فازی نرمال می شوند.

گام سوم: در این گام بر اساس فرمول های (۱) و (۲) مقادیر جمع وزنی (S) و ضرب وزنی (P) برای هر گزینه محاسبه می شود. در دو رابطه (۱) و (۲)، W_j وزن شاخص ها است که به عنوان ورودی وارد روش کوکوسو شده است. مقادیر S_i از روش SAW و مقادیر P_i از روش واسپاس گرفته شده است.

$$S_i = \sum_{j=1}^n (w_j r_{ij}), \quad (1)$$

$$P_i = \sum_{j=1}^n (r_{ij})^{w_j}, \quad (2)$$

گام چهارم: در این بخش امتیاز گزینه ها بر اساس سه راهبرد از فرمول های (۳)، (۴) و (۵) محاسبه می شود. رابطه اول میانگین حسابی امتیازات WSM و WPM را توصیف می کند، در حالی که رابطه دوم در مقایسه با بهترین ها، نمرات نسبی WSM و WPM را بیان می کند. رابطه سوم مصالحه ای بین مدل های WSM و WPM است. در این رابطه λ توسط تصمیم گیرنده مشخص می شود، اما در حالت ۰/۵ انعطاف زیادی وجود دارد.

$$k_{ia} = \frac{P_i + S_i}{\sum_{i=1}^m (P_i + S_i)}, \quad (3)$$

$$k_{ib} = \frac{S_i}{\min S_i} + \frac{P_i}{\min P_i}, \quad (4)$$

$$k_{ic} = \frac{\lambda(S_i) + (1-\lambda)(P_i)}{(\lambda \max S_i + (1-\lambda) \max P_i)}, \quad 0 \leq \lambda \leq 1. \quad (5)$$

گام پنجم: در این بخش، بر مبنای رابطه (۶) امتیاز نهایی بدست می آید. در واقع این رابطه نشانگر مجموع میانگین هندسی و میانگین حسابی سه راهبرد مرحله پیشین می باشد. امتیاز (k) هر گزینه ای بیشتر باشد، حکایت از برتری آن گزینه دارد.

$$k_i = (k_{ia}k_{ib}k_{ic})^{\frac{1}{3}} + \frac{1}{3}(k_{ia} + k_{ib} + k_{ic}). \quad (۶)$$

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

۱- غربال عوامل پژوهش با استفاده از روش دلفی فازی و توزیع پرسشنامه‌های خبرمسنجی

عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی از طریق مصاحبه با خبرگان بدست آمدند. مصاحبه‌ها با بکارگیری روش تحلیل تم، بررسی شد. عوامل پژوهش در قالب تم‌های اصلی، دسته‌های مفهومی و کدهای مربوط به آن‌ها در جدول شماره دو آورده شده است. هر عامل از چند عامل فرعی تشکیل شده است. پژوهشگران بعد از مصاحبه با خبرگان، به تحلیل مفهومی آن‌ها مبادرت می‌ورزند. بررسی دقیق این مصاحبه‌ها، باعث استخراج تم‌ها و دسته‌های مفهومی مربوط به هر تم می‌شود. محقق جهت شفاف‌سازی و شناسایی تم‌ها و دسته‌های مفهومی مربوط به آن‌ها از کدگذاری استفاده کرده است. هر یک از مصاحبه‌شوندگان با حرف E نشان داده می‌شوند و پیش از حرف بزرگ E، شماره جمله مربوط به یک مصاحبه‌شونده مد نظر است. برای نمونه کد 5E1 یعنی جمله پنجم مربوط به مصاحبه‌شونده اول. در ادامه تم‌ها و دسته‌های مفهومی پژوهش ارائه می‌شوند.

جدول ۲. عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی با رویکرد اقتصاد مقاومتی

عوامل اصلی (تم‌های اصلی)	عوامل فرعی (دسته‌های مفهومی)	کدهای مربوط به هر عامل
عوامل فناوریانه و نوآوریانه	استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادها (قراردادهای هوشمند)	{1E1} و {2E3}
	استفاده از فناوری‌هایی مانند هوش کسب و کار و کلان‌داده‌ها برای یکپارچگی در بخش بانکی	{3E1} و {4E2}
	کاربست سیاست نوآوری باز در بانک‌ها	{5E3} و {2E4}
	استفاده از فناوری‌های نوین هوشمند مثل اینترنت اشیا در نظارت و کنترل (صرفجویی هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری)	{2E1} و {2E2} و {3E5}
	استفاده از رگ‌تک‌ها برای پایش و کنترل فعالیت فین‌تک‌ها	{3E2} و {4E4} و {2E5} و {3E3}
	همکاری بانک‌ها با فین‌تک‌های تامین مالی برای تنوع بخشی به تامین مالی در کشور (ایجاد تنوع در مشتریان و توسعه عدالت اجتماعی)	{1E4} و {4E5} و {4E3}
عوامل قانونی و نظارتی	رویکرد کمیته و کمیسیون نظارت بر معاملات بانک	{1E3} و {5E2} و {4E1}
	تعریف استاندارد و چارچوب جهت فعالیت در راستای اقتصاد مقاومتی و محدودسازی فعالیت بانک‌های ناسالم توسط سیاست‌گذار	{1E2} و {5E1} و {6E2}
	ایجاد تغییرات قانونی به منظور چارچوب‌بندی فعالیت بانک	{1E5} و {3E4}
	توسعه و گسترش نهادهای رتبه‌بندی و توجه به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در رتبه‌بندی بانک‌ها	{5E4} و {5E5}

عوامل اصلی (تم‌های اصلی)	عوامل فرعی (دسته‌های مفهومی)	کدهای مربوط به هر عامل
عوامل مربوط به شفافیت و گزارش‌دهی	چارچوب‌بندی و شفاف‌سازی عملکرد بانک و حمایت از بانک‌های تخصصی در راستای اهداف سیاست‌گذار	{2E7} و {6E4}
	اطلاع‌رسانی و انتشار عمومی مصوبات هیئت مدیره به منظور ایجاد نظارت عمومی	{3E8} و {1E9}
	میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران	{3E9} و {7E6} و {2E9}
عوامل مربوط به پایداری	میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در گزارش‌ها پایداری	{3E9} و {1E8} و {5E7}
	میزان توجه بانک‌ها به بحث مسئولیت اجتماعی	{3E6} و {1E10} و {3E7}
	میزان مشارکت بانک‌ها در پروژه‌های ملی خوشنام	{4E7} و {1E6}
	میزان حرکت بانک‌ها به سمت پایداری در ابعاد متخلف	{4E6} و {6E8} و {2E6}
	تقویت توان کارشناسی بانک‌ها در ارزیابی طرح‌های اقتصادی به منظور ایجاد امکان پرداخت تسهیلات به طرح‌های نوآور	{5E8} و {6E6} و {1E7}
	توجه بانک‌ها به پیوست‌های اجتماعی، فرهنگی و محیط‌زیستی طرح‌های اقتصادی	{2E8} و {4E7}
	استفاده از کمیته فقهی در ساختار مدیریت بانک‌ها	{2E10} و {5E9} و {4E8}
	کاهش نقش سهامداران عمده و ذی‌نفعان واحد در تصمیمات هیئت مدیره	{5E10} و {4E9}
عوامل ساختاری	نوع موسسه حسابرِس (ارزیابی رویکردهای موسسه حسابرِس)	{8E4} و {6E3} و {8E2} و {6E1}
	میزان توجه کمیته‌های ریسک بانک‌ها به ابعاد و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در شناسایی و تحلیل ریسک‌ها	{8E4} و {7E1}
	وجود کمیته‌های آینده‌نگری در بانک‌ها برای کشف روندها و پیش‌ران‌های مهم اثرگذار بر صنعت بانکداری	{8E3} و {6E5} و {7E4}
	ایجاد فضای رقابت در بخش بانکی	{7E5} و {9E2}
	ایجاد سیاست‌های تشویقی در صورت حرکت بانک در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی	{8E1} و {8E5}
	حمایت مدیران ارشد از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی	{8E1} و {9E4} و {7E3}
عوامل مدیریتی	درک مدیران از کاربردها و مزیت‌های اقتصاد مقاومتی	{7E7} و {9E6}
	آشنایی اعضای هیئت مدیره با مباحث و مفاهیم اقتصاد مقاومتی	{10E8} و {6E9} و {7E8}
عوامل آموزشی-مشاوره‌ای	میزان استفاده بانک‌ها از تجربیات موفق بخش‌های دیگر اقتصادی در حوزه اقتصاد مقاومتی	{9E8} و {10E6}
	میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی	{8E10} و {7E9}
	آموزش و فرهنگ‌سازی راهبری شرکتی و اقتصاد مقاومتی توسط مدیران ارشد بانک‌های عامل	{6E7} و {8E6}
	تقویت فرهنگ جهادی در بانک‌ها	{7E10} و {8E9}
	میزان ارتباط بانک‌های کشور با بانک‌ها و سازمان‌های بین‌المللی معتبر	{6E10} و {10E8} و {8E7}

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از استخراج ۳۴ عامل فرعی و دسته‌بندی آن‌ها، عوامل مذکور با استفاده از تحلیل تم با کاربری روش دلفی فازی غربال شدند. عدد قطعی محاسبه شده مربوط به هر یک از عوامل بر شرح جدول سه است.

جدول ۳. عدد قطعی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی

عوامل پژوهش	میانگین نظرات خبرگان			عدد قطعی شده
	حد بالا	میان	حد پایین	
استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادهای (قراردادهای هوشمند)	۰/۹۴	۰/۸۸	۰/۸۲	۰/۸۸
استفاده از فناوری‌هایی مانند هوش کسب و کار و کلان‌داده‌ها برای یکپارچگی در بخش بانکی	۰/۶۴	۰/۵۶	۰/۴۸	۰/۵۶
کاربست سیاست نوآوری باز در بانکها	۰/۶۱	۰/۵۳	۰/۴۵	۰/۵۳
استفاده از فناوری‌های نوین هوشمند مثل اینترنت اشیا در نظارت و کنترل (صرفجویی هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری)	۰/۵۲	۰/۴۳	۰/۳۸	۰/۴۴
استفاده از رگ‌تک‌ها برای پایش و کنترل فعالیت فین‌تک‌ها	۰/۵۳	۰/۴۸	۰/۴۲	۰/۴۸
همکاری بانک‌ها با فین‌تک‌های تامین مالی برای تنوع بخشی به تامین مالی در کشور (ایجاد تنوع در مشتریان و توسعه عدالت اجتماعی)	۰/۶	۰/۵۲	۰/۴۷	۰/۵۳
رویکرد کمیته و کمیسیون نظارت بر معاملات بانک	۰/۶۲	۰/۵۸	۰/۵۳	۰/۵۸
تعریف استاندارد و چارچوب جهت فعالیت در راستای اقتصاد مقاومتی و محدودسازی فعالیت بانک‌های ناسالم توسط سیاست‌گذار	۰/۶۴	۰/۵۴	۰/۵	۰/۵۶
ایجاد تغییرات قانونی به منظور چارچوب‌بندی فعالیت بانک	۰/۵۱	۰/۴	۰/۳۵	۰/۴۲
توسعه و گسترش نهادهای رتبه‌بندی و توجه به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در رتبه‌بندی بانک‌ها	۰/۶۴	۰/۵۷	۰/۵۱	۰/۵۸
چارچوب‌بندی و شفاف‌سازی عملکرد بانک و حمایت از بانک‌های تخصصی در راستای اهداف سیاست‌گذار	۰/۵۱	۰/۴۴	۰/۴	۰/۴۵
اطلاع‌رسانی و انتشار عمومی مصوبات هیئت مدیره به منظور ایجاد نظارت عمومی	۰/۶۳	۰/۵۶	۰/۴۳	۰/۵۴
میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران	۰/۹۴	۰/۹	۰/۸۳	۰/۸۹
میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در گزارش‌ها پایداری	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۸۵	۰/۹۳
میزان توجه بانک‌ها به بحث مسئولیت اجتماعی	۰/۶۷	۰/۶	۰/۵۲	۰/۶
میزان مشارکت بانک‌ها در پروژه‌های ملی خوشنام	۰/۵۷	۰/۵	۰/۴۳	۰/۵
میزان حرکت بانک‌ها به سمت پایداری در ابعاد مختلف	۰/۹	۰/۸۳	۰/۷۵	۰/۸۳
تقویت توان کارشناسی بانک‌ها در ارزیابی طرح‌های اقتصادی به منظور ایجاد امکان پرداخت تسهیلات به طرح‌های نوآور	۰/۹	۰/۸۴	۰/۷۸	۰/۸۴
توجه بانک‌ها به پیوسته‌های اجتماعی، فرهنگی و محیط‌زیستی طرح‌های اقتصادی	۰/۵۳	۰/۴۷	۰/۴۱	۰/۴۷
استفاده از کمیته فقهی در ساختار مدیریت بانک‌ها	۰/۵۳	۰/۴۵	۰/۳۹	۰/۴۶
کاهش نقش سهامداران عمده و ذی‌نفعان واحد در تصمیمات هیئت مدیره	۰/۵۶	۰/۴۷	۰/۴۱	۰/۴۸
نوع موسسه حسابرس (ارزیابی رویکردهای موسسه حسابرس)	۰/۶	۰/۵۳	۰/۵	۰/۵۴
میزان توجه کمیته‌های ریسک بانک‌ها به ابعاد و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در شناسایی و تحلیل ریسک‌ها	۰/۹۵	۰/۹	۰/۸۴	۰/۹
وجود کمیته‌های آینده‌نگری در بانک‌ها برای کشف روندها و پیش‌ران‌های مهم اثرگذار بر صنعت بانکداری	۰/۹۸	۰/۹۴	۰/۸۹	۰/۹۴
ایجاد فضای رقابت در بخش بانکی	۰/۴۲	۰/۴	۰/۳۳	۰/۳۸
ایجاد سیاست‌های تشویقی در صورت حرکت بانک در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی	۰/۸۵	۰/۸	۰/۷۳	۰/۷۹
حمایت مدیران ارشد از سیاست‌های اقتصاد مقاومتی	۰/۵	۰/۴۳	۰/۴	۰/۴۴

عوامل پژوهش	میانگین نظرات خبرگان			عدد قطعی شده
	حد بالا	میان	حد پایین	
درک مدیران از کاربردها و مزیت‌های اقتصاد مقاومتی	۰/۴۷	۰/۴	۰/۳۲	۰/۴
آشنایی اعضای هیئت مدیره با مباحث و مفاهیم اقتصاد مقاومتی	۰/۹۲	۰/۸۵	۰/۷۸	۰/۸۵
میزان استفاده بانک‌ها از تجربیات موفق بخش‌های دیگر اقتصادی در حوزه اقتصاد مقاومتی	۰/۴۶	۰/۳۵	۰/۳۱	۰/۳۷
میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی	۰/۸۸	۰/۸	۰/۷۴	۰/۸۱
آموزش و فرهنگسازی راهبری شرکتی و اقتصاد مقاومتی توسط مدیران ارشد بانک‌های عامل	۰/۹	۰/۸۵	۰/۸	۰/۸۵
تقویت فرهنگ جهادی در بانک‌ها	۰/۴۸	۰/۴	۰/۳۵	۰/۴۱
میزان ارتباط بانک‌های کشور با بانک‌ها و سازمان‌های بین‌المللی معتبر	۰/۴۴	۰/۳۷	۰/۳۲	۰/۳۸

منبع: یافته‌های پژوهش

در این مرحله ۱۹ عامل فرعی از تحلیل حذف شده و ۱۱ عامل برای ارزیابی و رتبه‌بندی نهایی انتخاب شدند. عواملی که از عدد قطعی بالاتر از ۰/۷ برخوردار بودند برای تحلیل و اولویت‌بندی نهایی با کوکوسو در نظر گرفته شدند. در پژوهش کنونی، ۱۱ عامل دارای عدد قطعی افزون‌تر از ۰/۷ بودند. عدد ۰/۷ حد آستانه برای ارزیابی و غربال عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی در نظر گرفته شد. در غالب پژوهش‌ها، حد آستانه عددی بین ۰/۵ تا ۰/۷ است که در پژوهش فعلی، عدد ۰/۷ به عنوان حد آستانه در نظر گرفته شد. جدول (۳)، لیست عوامل فرعی پژوهش به همراه عدد قطعی آن‌ها را نشان می‌دهد.

با توجه به عدد قطعی عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی، عوامل غربال شده عبارتند از: استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادهای (قراردادهای هوشمند) (A)، میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران (B)، میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در گزارش‌ها پایداری (C)، میزان حرکت بانک‌ها به سمت پایداری در ابعاد مختلف (D)، تقویت توان کارشناسی بانک‌ها در ارزیابی طرح‌های اقتصادی به منظور ایجاد امکان پرداخت تسهیلات به طرح‌های نوآور (E)، میزان توجه کمیته‌های ریسک بانک‌ها به ابعاد و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در شناسایی و تحلیل ریسک‌ها (F)، وجود کمیته‌های آینده‌نگری در بانک‌ها برای کشف روندها و پیشران‌های مهم اثرگذار بر صنعت بانکداری (G)، ایجاد سیاست‌های تشویقی در صورت حرکت بانک در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی (H)، آشنایی اعضای هیئت مدیره با مباحث و مفاهیم اقتصاد مقاومتی (I)، میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی (J) و آموزش و فرهنگسازی راهبری شرکتی و اقتصاد مقاومتی توسط مدیران ارشد بانک‌های عامل (K).

۲- اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی در نظام بانکی کشور با رویکرد اقتصاد مقاومتی با بکارگیری روش کوکوسو

پس از غربال عوامل پژوهش با استفاده روش دلفی فازی و توزیع پرسشنامه، عوامل غربال شده با روش کوکوسو رتبه‌بندی می‌شوند. در ابتدا بایستی خبرگان نظر خود را در مورد درجه اهمیت هر یک از

عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی در یک طیف ۱۰ تایی بیان کنند. ماتریس تصمیم بر اساس نظرات ۱۰ خبره تشکیل شد. این داده‌ها با بکارگیری روش فازی مطابق مرحله دوم روش کوکوسو نرمال شدند. مقادیر ماتریس نرمال عوامل پژوهش در جدول شماره چهار نشان داده شده است.

جدول ۴. ماتریس نرمال عوامل پژوهش

عوامل پژوهش	خبره اول	خبره دوم	خبره سوم	خبره چهارم	خبره پنجم
A	۰/۴۲۹	۰/۶۶۷	۰/۵	۰/۲۶	۰
B	۰/۷۱۴	۰/۶۶۷	۰/۵	۰/۸۳۳	۰/۸
C	۰/۸۵۷	۰/۸۳۳	۰/۶۶۷	۰/۶۶۷	۰/۶
D	۰/۲۸۶	۰/۱۶۷	۰/۳۳۳	۰/۳۳۳	۰/۴
E	۰/۱۴۳	۰	۰	۰/۱۶۷	۰/۲
F	۰/۲۸۶	۰/۵	۰/۱۶۷	۰/۱۶۷	۰
G	۰/۱۴۳	۰	۰/۱۶۷	۰/۱۶۷	۰/۴
H	۰/۱۴۳	۰	۰/۱۶۷	۰/۱۶۷	۰
I	۰	۰/۱۶۷	۰	۰	۰
J	۱	۱	۱	۱	۱
K	۰	۰/۱۶۷	۰/۱۶۷	۰/۱۶۷	۰
عوامل پژوهش	خبره ششم	خبره هفتم	خبره هشتم	خبره نهم	خبره دهم
A	۰/۷۵	۱	۰/۵۷۱	۰/۴۲۹	۰/۲۸۶
B	۰/۷۵	۱	۰/۸۵۷	۰/۵۷۱	۰/۵۷۱
C	۱	۰/۶	۰/۷۱۴	۱	۱
D	۰/۲۵	۰/۶	۰/۵۷۱	۰/۵۷۱	۰/۴۲۹
E	۰	۰/۲	۰/۱۴۳	۰/۱۴۳	۰
F	۰	۰/۴	۰/۴۲۹	۰/۷۱۴	۰/۲۸۶
G	۰/۲۵	۰/۶	۰/۷۱۴	۰/۷۱۴	۰/۲۸۶
H	۰/۵	۰/۲	۰/۲۸۶	۰/۱۴۳	۰/۱۴۳
I	۰/۲۵	۰/۲	۰/۲۸۶	۰/۲۸۶	۰/۱۴۳
J	۱	۱	۱	۱	۱
K	۰	۰	۰	۰	۰

منبع: یافته‌های پژوهش

بر مبنای مقادیر ماتریس نرمال، داده‌های ماتریس جمع وزنی (S) و ضرب وزنی (P) با توجه به روابط گام سوم روش کوکوسو بدست می‌آید. جدول شماره پنج، مقادیر ماتریس جمع وزنی را برای عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی نشان می‌دهد. مقادیر ماتریس جمع وزنی از ضرب داده‌های ماتریس نرمال در وزن نظرات خبرگان بدست می‌آید.

جدول ۵. ماتریس جمع وزنی (S) برای عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی

شاخص S	خبره دهم	خبره نهم	خبره هشتم	خبره هفتم	خبره ششم	خبره پنجم	خبره چهارم	خبره سوم	خبره دوم	خبره اول	عوامل پژوهش
A	۰/۰۲۹	۰/۰۴۳	۰/۰۵۷	۰/۱	۰/۰۷۵	۰	۰/۰۲۶	۰/۰۵	۰/۰۶۷	۰/۰۴۳	
B	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷	۰/۰۸۶	۰/۱	۰/۰۷۵	۰/۰۸	۰/۰۸۳	۰/۰۵	۰/۰۶۷	۰/۰۷۱	
C	۰/۱	۰/۱	۰/۰۷۱	۰/۰۶	۰/۱	۰/۰۶	۰/۰۶۷	۰/۰۶۷	۰/۰۸۳	۰/۰۸۶	
D	۰/۰۴۳	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷	۰/۰۶	۰/۰۲۵	۰/۰۴	۰/۰۳۳	۰/۰۳۳	۰/۰۱۷	۰/۰۲۹	
E	۰	۰/۰۱۴	۰/۰۱۴	۰/۰۲	۰	۰/۰۲	۰/۰۱۷	۰	۰	۰/۰۱۴	
F	۰/۰۲۹	۰/۰۷۱	۰/۰۴۳	۰/۰۴	۰	۰	۰/۰۱۷	۰/۰۶۷	۰/۰۵	۰/۰۲۹	
G	۰/۰۲۹	۰/۰۷۱	۰/۰۷۱	۰/۰۶	۰/۰۲۵	۰/۰۴	۰/۰۱۷	۰/۰۱۷	۰	۰/۰۱۴	
H	۰/۰۱۴	۰/۰۱۴	۰/۰۲۹	۰/۰۲	۰/۰۵	۰	۰/۰۱۷	۰/۰۱۷	۰	۰/۰۱۴	
I	۰/۰۱۴	۰/۰۲۹	۰/۰۲۹	۰/۰۲	۰/۰۲۵	۰	۰	۰	۰/۰۱۷	۰	
J	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱	
K	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۱۷	۰/۰۱۷	۰/۰۱۷	۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

وزن نظرات تمام خبرگان به صورت مساوی برابر با ۰/۱ در نظر گرفته شده است. این وزن از تقسیم عدد یک بر ده بدست آمده است. نهایتاً باید مقادیر این ماتریس با استفاده از شاخص S ترکیب شوند. شاخص S برابر با جمع سطری داده‌های ماتریس جمع وزنی است. این شاخص مثل مطلوبیت هر گزینه در روش SAW بدست می‌آید.

همراه با محاسبه داده‌های ماتریس جمع وزنی، باید مقادیر ماتریس ضرب وزنی (P) هم محاسبه شود. فرمول محاسبه این ماتریس و شاخص P مشابه محاسبات روش واسپاس است. به منظور محاسبه ماتریس ضرب وزنی باید هر یک از داده‌های ماتریس نرمال را به وزن نظرات خبرگان رساند. وزن نظرات همه خبرگان معادل ۰/۱ است. مقادیر ماتریس ضرب وزنی در جدول شماره شش آورده شده است.

جدول ۶. ماتریس ضرب وزنی (P) برای عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی

شاخص P	خبره دهم	خبره نهم	خبره هشتم	خبره هفتم	خبره ششم	خبره پنجم	خبره چهارم	خبره سوم	خبره دوم	خبره اول	عوامل پژوهش
A	۰/۸۸۲	۰/۹۱۹	۰/۹۴۶	۱	۰/۹۷۲	۰	۰/۸۷۴	۰/۹۳۳	۰/۹۶	۰/۹۱۹	
B	۰/۹۴۶	۰/۹۴۶	۰/۹۸۵	۱	۰/۹۷۲	۰/۹۷۸	۰/۹۸۲	۰/۹۳۳	۰/۹۶	۰/۹۶۷	
C	۱	۱	۰/۹۶۷	۰/۹۵	۱	۰/۹۵	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۹۸۲	۰/۹۸۵	
D	۰/۹۱۹	۰/۹۴۶	۰/۹۴۶	۰/۹۵	۰/۸۷۱	۰/۹۱۲	۰/۸۹۶	۰/۸۹۶	۰/۸۳۶	۰/۸۸۲	
E	۰	۰/۸۲۳	۰/۸۲۳	۰/۸۵۱	۰	۰/۸۵۱	۰/۸۳۶	۰	۰	۰/۸۲۳	
F	۰/۸۸۲	۰/۹۶۷	۰/۹۱۹	۰/۹۱۲	۰	۰	۰/۸۳۶	۰/۹۶	۰/۹۳۳	۰/۸۸۲	
G	۰/۸۸۲	۰/۹۶۷	۰/۹۶۷	۰/۹۵	۰/۸۷۱	۰/۹۱۲	۰/۸۳۶	۰/۸۳۶	۰	۰/۸۲۳	
H	۰/۸۲۳	۰/۸۲۳	۰/۸۸۲	۰/۸۵۱	۰/۹۳۳	۰	۰/۸۳۶	۰/۸۳۶	۰	۰/۸۲۳	
I	۰/۸۲۳	۰/۸۸۲	۰/۸۸۲	۰/۸۵۱	۰/۸۷۱	۰	۰	۰	۰/۸۳۶	۰	
J	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	
K	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۸۳۶	۰/۸۳۶	۰/۸۳۶	۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

امتیاز نهایی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی در تکنیک کوکوسو با استفاده از شاخص K بدست می‌آید. محاسبه شاخص K، نیازمند محاسبه سه شاخص K_a ، K_b و K_c است. شاخص K_c از تلفیق دو شاخص K_a و K_b بدست می‌آید. مقدار λ در این پژوهش برابر با ۰/۵ در نظر گرفته شد که در پژوهش‌ها قبلی بسیار متداول است. در انتها شاخص K از مجموع میانگین حسابی و هندسی سه شاخص K_a ، K_b و K_c بدست می‌آید. مقادیر شاخص‌های چهارگانه ارزیابی عوامل پژوهش در تکنیک کوکوسو به همراه رتبه نهایی هر عامل در جدول شماره هفت آورده شده است.

جدول ۷. شاخص‌های چهارگانه ارزیابی عوامل پژوهش در کوکوسو

رتبه هر عامل	K	Kc	Kb	Ka	عوامل پژوهش
۴	۵/۶۵	۰/۸۱	۱۲/۹۶	۰/۱۰۳	استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادهای (قراردادهای هوشمند)
۳	۷/۶۶	۰/۹۴۵	۱۸/۰۹۱	۰/۱۲۱	میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران
۲	۸/۱۶	۰/۹۶	۱۹/۴۶	۰/۱۲۲	میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در گزارش‌ها پایداری
۵	۵/۱۲۴	۰/۸۶	۱۱/۳۳۶	۰/۱۱	میزان حرکت بانک‌ها به سمت پایداری در ابعاد مختلف
۱۰	۱/۹۶۳	۰/۴۶۴	۳/۹۳۸	۰/۰۵۹	تقویت توان کارشناسی بانک‌ها در ارزیابی طرح‌های اقتصادی به منظور ایجاد امکان پرداخت تسهیلات به طرح‌های نوآور
۷	۴/۳۳	۰/۶۹۴	۹/۶۹۱	۰/۰۸۹	میزان توجه کمیته‌های ریسک بانک‌ها به ابعاد و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در شناسایی و تحلیل ریسک‌ها

رتبه هر عامل	K	Kc	Kb	Ka	عوامل پژوهش
۶	۴/۵۰۶	۰/۷۶۲	۹/۹۵۲	۰/۰۹۷	وجود کمیته‌های آینده‌نگری در بانک‌ها برای کشف روندها و پیش‌رسان‌های مهم اثرگذار بر صنعت بانکداری
۸	۲/۹۶۷	۰/۶۳۴	۶/۱۴۵	۰/۰۸۱	ایجاد سیاست‌های تشویقی در صورت حرکت بانک در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی
۹	۲/۲۵۵	۰/۴۷۹	۴/۶۷۹	۰/۰۶۱	آشنایی اعضای هیئت مدیره با مباحث و مفاهیم اقتصاد مقاومتی
۱	۹/۶۸۶	۱	۲۳/۵۹۵	۰/۱۲۸	میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی
۱۱	۰/۹۹۵	۰/۲۳۲	۲	۰/۰۳	آموزش و فرهنگسازی راهبری شرکتی و اقتصاد مقاومتی توسط مدیران ارشد بانک‌های عامل

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به شاخص K، عوامل میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی، میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در گزارش‌ها پایداری، میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران، استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادهای (قراردادهای هوشمند) و میزان حرکت بانک‌ها به سمت پایداری در ابعاد مختلف به ترتیب دارای بالاترین اولویت و اهمیت هستند. هرچه این شاخص برای پیش‌رانی بیشتر باشد، پیش‌رسان مورد نظر مهم‌تر ارزیابی می‌شود. پیشنهادهای کاربردی پژوهش بر اساس مهم‌ترین عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی توسعه یافتند.

بحث و نتیجه‌گیری

بخش بانکی به عنوان یکی از پیش‌رسان‌های اقتصاد، نقش مهمی در حکمرانی مطلوب اقتصادی در کشور دارد. پژوهش حاضر به دنبال شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر حاکمیت شرکتی با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی است. عوامل اصلی شناسایی شده عبارت بودند از: عوامل فناورانه و نوآورانه، عوامل قانونی و نظارتی، عوامل ساختاری، عوامل مدیریتی، عوامل مربوط به پایداری، عوامل مربوط به شفافیت و گزارش‌دهی و نهایتاً عوامل آموزشی- مشاوره‌ای. از میان عوامل مذکور، آنچه در اولویت‌بندی نهایی انتخاب شد شامل میزان استفاده بانک‌ها از مشاوران و کارشناسان زبده متخصص در حوزه اقتصاد مقاومتی در موضوعات مربوط به حاکمیت شرکتی، میزان توجه بانک‌ها به شاخص‌های اقتصاد مقاومتی در تهیه گزارش‌های پایداری، میزان شفافیت بانک‌ها در سیاست‌های انتخاب، استخدام و ارتقاء مدیران، استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین برای شفافیت قراردادهای (قراردادهای هوشمند) و میزان حرکت بانک‌ها به سمت پایداری و ثبات است. در این خصوص پیشنهادهای کاربردی پژوهش بر اساس عوامل اولویت‌دار و مصاحبه با گروه‌های کانونی پرورش یافت و ارائه گردیده است.

بسیاری از مفاهیم حاکمیت شرکتی، پیشران تحقق اقتصاد مقاومتی هستند. برای تحقق اقتصاد مقاومتی، بکارگیری مشاوران متخصص در این حوزه اهمیت زیادی دارد. متخصصین باید تلاش کنند تا شاخص‌های پیشران حاکمیت شرکتی در اسناد اقتصاد مقاومتی را استخراج نموده و به صورت عملیاتی در بخش بانکی پیاده کنند. چنین رویکردی باعث سازگاری بیشتر برای بخش بانکی خواهد بود، چرا که اقتصاد مقاومتی نگاهی بومی به مسائل دارد. بسیاری از بانک‌ها در ایران به دلیل نداشتن مشاوران متخصص در حوزه‌های حاکمیت شرکتی و اقتصاد مقاومتی به شکل توأمان، صرفاً مدل‌های خارجی را بدون در نظر گرفتن بستر و زمینه تحقق اقتصاد مقاومتی پیاده می‌کنند. بنابراین تلفیق مدل‌های خارجی با رویکردهای بومی بیشترین منفعت و امتیاز را خواهد داشت. در این مورد مدیران بانکی می‌توانند از رویکرد تحلیل اثرات بهره ببرند. در این رویکرد اثرات احتمالی پیاده‌سازی مدل‌ها و برخی ابعاد آن‌ها در آینده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گزارش‌دهی مطلوب یکی از اجزای مهم حاکمیت شرکتی و حکمرانی خوب است. برای مثال یکی از شاخص‌های مهم در اقتصاد مقاومتی، بحث دانش‌بنیان بودن است. بانک‌ها باید در گزارش‌ها خود، عملکردشان در مورد توسعه انواع فین‌تک‌ها و نحوه همکاری با آن‌ها را افشا کنند. میزان سرمایه‌گذاری بانک‌ها در فین‌تک‌ها، تعداد پروژه‌های مشترک بین بانک‌ها و فین‌تک‌ها و تنوع فین‌تک‌های همکار بانک‌ها، شاخص‌های عملیاتی مناسبی برای تحقق اقتصاد مقاومتی (بعد دانش‌بنیان بودن) هستند که اتفاقاً نقش مهمی در توسعه بانکداری فناوری‌محور دارند. توسعه فناوری هم به تقویت شفافیت و یکپارچگی در بانک‌ها کمک خواهد کرد. در حقیقت باید مشاوران بانکی تلاش کنند به جای کلی‌نگری، شاخص‌های اقتصاد مقاومتی را در بخش بانکی به صورت ملموس و عینی تبیین کنند. یکی دیگر از مفاهیم مهم در اقتصاد مقاومتی، عدالت‌محوری است. بانک‌ها در گزارش‌ها خود باید مشخص کنند که به چه میزان در تأمین مالی کسب‌وکارهای خرد و طرح‌های نوآورانه نقش داشته‌اند. اگر بانک‌ها صرفاً به بنگاه‌های بزرگ تسهیلات داده باشند، نشان از بی‌عدالتی در بخش بانکی است. علاوه بر این باید ارقام مربوط به حمایت بانک‌ها از پروژه‌های ملی خوشنام و همچنین کسب‌وکارهای سبز مشخص باشد. در اقتصاد مقاومتی، رویکرد پایداری زیست‌محیطی به وضوح قابل رویت است. بانک‌ها باید در گزارش‌ها خود مشخص کنند که در تنوع‌بخشی روش‌های تأمین مالی و حمایت از کسب‌وکارهای سبز به چه میزان نقش داشته‌اند. همان‌طور که مشخص است تلفیق رویکرد اقتصاد مقاومتی با حاکمیت شرکتی، به عملیاتی شدن و تحقق ملموس مولفه‌های اقتصاد مقاومتی نظیر عدالت، تقویت سرمایه اجتماعی و ... کمک خواهد کرد.

در اقتصاد مقاومتی دو مقوله عدالت‌ورزی و سرمایه اجتماعی، مفاهیم اثرگذاری هستند. هر دو مقوله به شدت تحت تأثیر شفافیت در تصمیمات مهم سازمانی و مدیریتی قرار دارند. استفاده از فناوری‌های داده‌محور مثل کلان‌داده‌ها در فرایند جذب، انتصابات و ارتقاء به شفافیت بیشتر این فرایندها کمک خواهد کرد. سیستم ارزیابی عملکرد داده‌محور افراد را بر اساس شاخص‌های عینی و ملموس مبتنی بر داده ارزیابی

می‌کند و این رویکرد در ارزیابی به تحقق عدالت سازمانی منجر خواهد شد. همچنین اگر کارکنان و ذی‌نفعان و مشتریان این رویکرد را ببینند و لمس کنند، نگاه آن‌ها به سازمان مثبت شده و سرمایه اجتماعی سازمان تقویت خواهد شد. بنابراین سیستم ارزیابی عملکرد و همچنین سیستم جذب و استخدام مبتنی بر داده نقش مهمی در تحقق اقتصاد مقاومتی دارند. از سوی دیگر، عملکرد بانک در حوزه تامین مالی پروژه‌های خرد شفاف شده و منجر به حرکت بانک به سمت تامین مالی پروژه‌های خرد و تحقق عدالت اجتماعی در تخصیص منابع می‌شود.

اگرچه در برخی از پژوهش‌های قبلی در خصوص هر یک از مقولات عدالت‌ورزی، سرمایه اجتماعی یا کیفیت گزارش‌دهی برخی موارد ذکر گردیده است، لکن به دلیل عدم توجه به رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی، این مقولات در پژوهش‌های مذکور از اولویت بالایی برخوردار نبوده و نسبت به پژوهش حاضر مورد توجه جدی قرار نگرفته است.

فناوری‌های داده‌محور مثل بلاک‌چین نقش مهمی در تقویت شفافیت، کاهش هزینه‌ها و افزایش امنیت دارند. استفاده از قراردادهای هوشمند باعث می‌شود تا ذی‌نفعان و بسیاری از مشتریان به صورت شفاف و روشن در مورد متن قراردادهای آگاهی داشته باشند، از طرفی بسیاری از این قراردادها برگشت‌ناپذیر هستند و امکان دستکاری در آن‌ها وجود ندارد. کاربرد دیگری که فناوری‌هایی مثل بلاک‌چین دارند، شناسایی و مدیریت ریسک‌های بانکی است که باعث تاب‌آوری بیشتر بخش بانکی می‌شود. البته بانک‌ها باید تلاش کنند تا قبل از استفاده از این فناوری‌ها، سازگاری و تناسب فناورانه با دیگر زیرساخت‌ها را ایجاد کنند.

نهایتاً باید گفت که موضوع ثبات و پایداری در ادبیات بیشتر در حوزه صنعت و زنجیره تامین مطرح شده است. بحث پایداری به تازگی در بخش بانکی مطرح شده است و دو حوزه تامین مالی سبز و تامین مالی پایدار از وجوه مهم پایداری در بخش بانکی است که تحقق آن از پیشران‌های مهم اقتصاد مقاومتی است.

در این مورد می‌توان به پیشنهادهای زیر اشاره کرد: توجه به پیوست‌های فرهنگی، اجتماعی و محیط زیستی در ارائه تسهیلات، تقویت توان کارشناسی بانک‌ها در بحث ارزیابی طرح‌های نامتقارن محیط زیستی، کمک بانک‌ها به افزایش روش‌های تامین مالی، حمایت بانک‌ها از کسب‌وکارهای خرد و همچنین کسب‌وکارهای سبز، تامین مالی طرح‌های صرفه‌جویی انرژی توسط بانک‌ها و توجه بانک‌ها به بحث مسئولیت اجتماعی. کاربست این اقدامات منجر به ثبات و پایداری شده و با بسیاری از اهداف اقتصاد مقاومتی مثل پایداری زیست‌محیطی، کمک به امنیت غذایی و عدالت‌محوری ارتباط مستقیم دارد و منجر به تحقق آن‌ها می‌شود.

در ارتباط با پیشنهادهای پژوهشی هم می‌توان به مواردی چون تدوین برنامه‌های راهبردی و عملیاتی برای تحقق اقتصاد مقاومتی با تمرکز بر حاکمیت شرکتی در بانک‌ها اشاره کرد. تدوین شاخص‌های عینی به منظور ارزیابی میزان تحقق اقتصاد مقاومتی در صورت استقرار مولفه‌های حاکمیت شرکتی مطلوب از جمله موارد دیگری است که در این رابطه کمک می‌کند. همچنین، می‌توان با روش‌های دیگری مثل دیمتل و مدلسازی ساختاری تفسیری، به جای درجه اولویت عوامل، میزان اثرگذاری آن‌ها بر روی هم را مشخص نمود.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.
مشارکت نویسندگان: تمام نویسندگان در آماده‌سازی مقاله مشارکت داشته‌اند.
تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.
تعهد کپی‌رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی‌رایت رعایت شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Abdelbadie, R; Salama, Aly. (2019). Corporate governance and financial stability in US banks: Do indirect interlocks matter? *Journal of Business Research*, 104, 85-105.
- Ahmadian A; Ghasemi, M. (2022) The Role of Corporate Governance in improving the Regulatory Ranking of Iranian Private Banks. *Quarterly Journal of Economics Research and Polices*, 29 (100), 153-194. (In Persian)
- Asfaw, A.M; Sharma, D. (2024). Does corporate governance spur bank intellectual capital in an emerging economy? A system GMM analysis from Ethiopi». *Futur Bus J* ۱۰, 8-9.
- Gardi, A; Aga, M; Nawzad Abdulla, N. (2023). Corporate Governance and Financial Reporting Quality: The Mediation Role of IFRS, *Sustainability MDPI*, vol. 15(13), pages 1-19.
- Aziz, A. (2019). The role of corporate governance in the banking network. *Quarterly Journal of Modern Banking Studies*, 14, 25-40. (In Persian)
- Babajanei, J; Marfou, M; Naeimi, A. (2020). A model for corporate governance in Iranian banks. *Journal of Accounting Knowledge*, 11(2), 1-29. (In Persian)
- Behbahaninia, P; Safarzadeh, E; Motahari, F. (2024). Corporate Governance, financial reporting quality and Performance in Tehran Stock Exchange with Emphasis on coronavirus. *Applied Research in Financial Reporting*, 12(2), 251-280. (In Persian)
- Bellato, L; Schiozr, R; DeMello, R. (2024). Ownership Structure, Corporate Governance and Bank Risk-Taking. *Brazilian Central Bank*, 41, 1-41.
- Boachie, C. (2021). Corporate governance and financial performance of banks in Ghana: the moderating role of ownership structure. *International Journal of Emerging Markets*. 18 (3), 607-632.
- Bouaichaoui, Y. (2024). The Impact of Corporate Governance Characteristics of the Board of Directors on the Quality of External Auditing: An Applied Study on Cement Companies Listed in the Saudi Stock Exchange During the Period 2013-2022. *Eqtesad almal valamal*, 9 (1), 335-348.
- FARZINVASH, A; DADGAR, Y; MEHRARA, M; NAJARZADEH, A. (2017). Investigating the Effect of Corporate Governance on Banking Sector Indices. *Researches and economic policies*, 25 (82), 261-310. (In Persian)
- Diana, N; Syafi'i, I; Maulidiyah, N; (2024). Good Corporate Governance toward Financial Performance of Islamic Bank in Indonesia. *JPS (Jurnal Perbankan Syariah)*, 5(1), 173-190.
- El-Chaarani, H; El-Abiad, Z. (2022). The impact of public legal protection on the internal corporate governance efficiency in banking sector. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 40 (3), 482-515.
- Esmaili, R; Maleki, M; Gholami, R; Maddahi, A. (2024) Futures Study of Corporate Governance With the Scenario Planning Approach Focusing on Healthcare Companies. *Iran J Health Insur*, 6 (4) ,316-327. (In Persian)

Garzon, C; Alfonso, M. (2021). The concept of corporate governance. *Visión de Futuro*, 25(2), 178-194.

Habibi, A; Jahantigh, F; Sarafrazi, A. (2015). Fuzzy Delphi technique for forecasting and screening items. *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 5(2), 130-143. (In Persian)

Hopt, J. (2021). Corporate Governance of Banks and Financial Institutions: Economic Theory, *Supervisory Practice, Evidence and Policy*. *European Business Organization Law Review*, 22(1), 13-37.

Khosravi, M. Habibula, M. (1402). Monitoring banking stability and health (1): Future Bank. Strategic studies report. *Journal of Islamic Council Research Center*, 19290, 1-18. (In Persian)

Kirkpatrick, G. (2009). The Corporate Governance Lessons from the Financial Crisis. *Financial Market Trends*, 96, 1 -30.

Lai, P; CHOI, O. (2014). Corporate Governance and Financial Performance of Bank in Asian Regions and Recommendations. *Asian Journal of Finance & Accounting*, 377-406.

Molla, M; Saiful, M; Kayes, M. (2021). Corporate governance structure and bank performance: evidence from an emerging economy, *Journal of Economic and Administrative Sciences, Emerald Group Publishing Limited*, 39(3), 730-746.

Mutamimah, M. & Saputri, P. (2022). Corporate governance and financing risk in Islamic banks in Indonesia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 14 (3), 436-450.

Molla, I; Islam, Md. & Kayes, B. (2021). Corporate governance structure and bank performance: evidence from an emerging economy. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 39 (3), 730-746.

Nazari, F; Fathi, Z; Shafiei, H. (2021). Providing a Model for the Impact of Corporate Characteristics Mechanisms on Corporate Innovation Indicators: Delphi Survey Validation. *Financial Accounting Research*, 13(3), 111-128. (In Persian)

Nikghalb, H; Shirkosh, S; Haghshenas, F. (2024). Designing a Corporate Governance Model in Effective Supervision of Bank Grant Facilities. *Journal of Strategic Management Studies*, 15(57), 279-298. (In Persian)

Nguyen, T; Nguyen, D; Le, H; Le, D. (2022). Corporate Governance and Financial Stability: The Case of Commercial Banks in Vietnam. *Journal of Risk and Financial Management*, 14 (2), 72-95.

Rasfijani, S; Dehghan, A. (2021). Impact of Corporate Governance on Financial Performance according to the Mediating Role of Firm Sustainability (case study: Private Banks of Iran). *Financial Engineering and Portfolio Management*, 12(47), 188-209. (In Persian)

Samlal, Z. (2020). Corporate governance and business innovation among listed Moroccan companies. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 25(49), 61-72.

Torabifar, H; Sobhanian, MH; Shahbazi, M. (2017). The pathology of Iran's banking system, the challenges and major damages of the weakness of corporate governance in the management of Iranian banks. *Journal of Islamic Council Research Center*, 15, 42-89. (In Persian)

Torabifar, H; Sobhanian, MH; Shahbazi, M. (2024) Ranking the pillars of corporate governance in banks in achieving the stability and health of the banking system. *Financial Economics*, 67 (18), 261-284. (In Persian)

Zamaniafar, L; Mahdiarismaili, M. (2023). Corporate governance and its role in improving performance and reducing fraud in Islamic banking, *Scientific Journal of Islamic Financial Research*, 12, 175-204. (In Persian)

COPYRIGHTS

This license allows others to download the works and share them with others as long as they credit them, but they can't change them in any way or use them commercially.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

